

Μαργκερίτ Γιουρσενάρ

Ιστορίες της Ανατολής

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΡΙΓΚΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΜΑΡΓΚΕΡΙΤ ΓΙΟΥΡΣΕΝΑΡ

Ιστορίες
της Ανατολής

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΡΙΓΚΟΣ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικά, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονοι Κλασικοί – 53
Μαργκερίτ Γιουρσενάρ, *Ιστορίες της Ανατολής*
Marguerite Yourcenar, *Nouvelles orientales*

Υπεύθυνη έκδοσης: Ελένη Κεχαγιόγλου

Μετάφραση: Γιάννης Στρίγκος

Διορθώσεις: Ιωάννα Ανδρέου

Σελιδοποίηση: Σπυριδούλα Βονίτση

Copyright© Éditions Gallimard, 1963

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2020

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα,

από τις εκδόσεις Χατζηνικολή (*Διηγήματα της Ανατολής*,

μτφρ. Γεωργία Παπαγεωργίου), Αθήνα, 1997

Νέα έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Δεκέμβριος 2022

KET Δ253 ΚΕΠ 742/22 ISBN 978-960-16-9793-2

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78

ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ

(ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πώς σώθηκε ο Γουάνγκ Φο	11
Το χαμόγελο του Μάρκο	33
Το γάλα του θανάτου	49
Ο τελευταίος έρωτας του πρίγκιπα Γκέντζι	67
Ο άντρας που αγάπησε τις Νεράιδες	85
Η Παναγιά η Χελιδονού	99
Η χήρα Αφροδισία	115
Η αποκεφαλισμένη Κάλι	131
Το τέλος του Μάρκο Κράλιεβιτς	141
Η θλίψη του Κορνήλιου Μπεργκ	149
Υστερόγραφο	157

Το χαμόγελο του Μάρκο

ΤΟ ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΟ ΛΙΚΝΙΖΟΤΑΝ πάνω στα λεία νερά, σαν νωχελική μέδουσα. Ένα αεροπλάνο στριφογύριζε, με τον ανυπόφορο βόμβο που θα έκανε ένα αγριεμένο έντομο, στο στενό κομμάτι ουρανού που βρισκόταν στριγωγμένο ανάμεσα στα βουνά. Το φωτεινό καλοκαιρινό απόγευμα δεν ήταν ούτε στα μισά και ήδη ο ήλιος είχε χαθεί πίσω από τις άγονες οροσειρές των Δειναρικών Άλπεων, διάσπαρτων από ισχνά δέντρα. Η θάλασσα, τόσο γαλανή το ίδιο πρωί στ' ανοιχτά, έπαιρνε σκούρες αποχρώσεις στο εσωτερικό αυτού του μεγάλου σε μήκος και ελικοειδούς φιόρδ που κατά παράδοξο τρόπο βρισκόταν στα όρια των Βαλκανίων. Μπορεί ήδη το ταπεινό και διακριτικό περίγραμμα των σπιτιών και η ευεργετική γνησιότητα του τοπίου να ήταν φανερά σλαβικά, όμως η υπόκωφη βία των χρωμάτων και η απροκάλυπτη αλαζονεία του ουρανού θύμιζαν ακόμη Ανατολή και Ισλάμ. Οι περισσότεροι επιβάτες είχαν κατέβει στη στεριά και κουβέντιαζαν ανάμεσα στους λευκοντυμένους τελωνειακούς και τους αγέρωχους στρατιώτες που ήταν

εφοδιασμένοι με ένα τριγωνικό ξιφίδιο, όμορφοι σαν στρατιά αγγέλων. Ο Έλληνας αρχαιολόγος, ο Αιγύπτιος πασάς και ο Γάλλος μηχανικός είχαν παραμείνει στην πάνω γέφυρα του πλοίου. Ο μηχανικός είχε παραγγείλει μια μπίρα, ο πασάς έπινε ούισκι κι ο αρχαιολόγος μια δροσιστική λεμονάδα.

«Αυτός ο τόπος εξάπτει τη φαντασία μου» είπε ο μηχανικός. «Ετούτο το λιμάνι του Κότορ, όπως και το άλλο, της Ραγούζας,* μάλλον είναι οι μόνες διέξοδοι στη Μεσόγειο αυτής της μεγάλης σλαβικής χώρας, η οποία εκτείνεται απ' τα Βαλκάνια ως τα Ουράλια, αγνοεί τα ευμετάβλητα σύνορα του χάρτη της Ευρώπης και στρέφει ευθαρσώς τα νώτα της στη θάλασσα, που εισβάλλει στο εσωτερικό της μονάχα διά μέσου περιπλοκων υδάτινων μονοπατιών από την Κασπία, τη Φινλανδία, τον Εύξεινο Πόντο, ή τις δαλματικές ακτές. Κι όμως, μέσα σ' αυτή την αχανή ανθρώπινη ενδοχώρα, η αναρίθμητη ποικιλία των διαφορετικών φυλών δεν καταστρέφει τη μυστηριώδη ενότητα του συνόλου περισσότερο απ' ό,τι η ποικιλομορφία των κυμάτων σπάει τη γεμάτη μεγαλοπρέπεια μονοτονία της θάλασσας. Αυτό που ετούτη τη στιγμή μου προξενεί ενδιαφέρον δεν είναι ούτε η γεωγραφία, ούτε η ιστορία, αλλά το Κότορ. Οι κολπίσκοι του Κάτταρο, όπως αποκαλούνται... Το Κότορ, έτσι όπως το βλέπουμε από τη γέφυρα του ιταλικού αυτού υπερωκεάνιου, το αδάμαστο Κότορ, το καλά κρυμμένο, με τον ελικοειδή του δρόμο που ανηφορίζει

* Παλαιότερη ονομασία του Ντουμπρόβνικ.

προς την Κετίγνη,* όπως και το όχι λιγότερο άγριο Κότορ για το οποίο μιλάνε οι θρύλοι και τα παραδοσιακά σλάβικα τραγούδια. Το Κότορ των απίστων, που άλλοτε έζησε υπό τον ζυγό των μουσουλμάνων της Αλβανίας, στους οποίους, όπως πολύ καλά καταλαβαίνετε, πασά μου, τα ποιητικά έπη των Σέρβων δεν αποδίδουν πάντοτε δικαιοσύνη. Κι εσείς, κύριε Λουκιάδη, που γνωρίζετε το παρελθόν όπως ο αγρότης γνωρίζει και την παραμικρή γωνιά της γης του, μη μου πείτε πως δεν έχετε ακούσει ποτέ να γίνεται λόγος για τον Μάρκο Κράλιεβιτς;»**

«Είμαι αρχαιολόγος» απάντησε ο Έλληνας αφήνοντας κάτω το ποτήρι με τη λεμονάδα του. «Οι γνώσεις μου περιορίζονται στη σμιλεμένη πέτρα, ενώ οι Σλάβοι ήρωες στους οποίους αναφέρεστε είναι μάλλον σμιλεμένοι από σάρκα και οστά. Παρ' όλα αυτά, ο Μάρκο έχει τραβήξει και τη δική μου προσοχή κι έχω ανακαλύψει τα ίχνη του σε κάποια χώρα πολύ μακριά από το λίκνο που γέννησε τον θρύλο του, σε κάποιο έδαφος καθαρά ελληνικό, παρόλο που η θρησκευτική ευλάβεια των Σέρβων έχει ανεγείρει εκεί κάποιες μονές αρκετά όμορφες...»

* Η Κετίγνη (Τσέτινιε στα σλαβικά) υπήρξε πρωτεύουσα του Μαυροβουνίου και κέντρο της πνευματικής και κοσμικής ζωής του τόπου.

** Γνωστός και ως πρίγκιπας Μάρκος, ο Μάρκο Κράλιεβιτς υπήρξε ηγέτης σερβικών εδαφών κατά τον 14ο αιώνα, ο οποίος πολέμησε σφόδρα τους Τούρκους κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας και πέρασε στο πάνθεον των ηρώων της λαϊκής παράδοσης των Βαλκανίων.

«Εννοείτε το Άγιο Όρος» τον διέκοψε ο μηχανικός. «Τα γιγάντια οστά του Μάρκο Κράλιεβιτς αναπαύονται σε κάποιο σημείο των ιερών αυτών βουνών όπου τίποτα δεν έχει αλλάξει από τον Μεσαίωνα, παρά μόνο ίσως η ποιότητα των ψυχών, και όπου έξι χιλιάδες μοναχοί, με τα μαλλιά πιασμένα κότσο και τις γενειάδες να ανεμίζουν, ακόμη ως σήμερα προσεύχονται για την αιώνια γαλήνη των ευλαβών σωτήρων τους, των πριγκίπων της Τραπεζούντας, των οποίων η φυλή έχει μάλλον εκλείψει εδώ και αιώνες. Είναι πολύ καθησυχαστικό να σκέφτεται κανείς πως η λήθη δεν επέρχεται όσο γρήγορα πιστεύουμε, πως είναι λιγότερο απόλυτη απ' ό,τι υποθέτουμε, και πως υπάρχει ακόμα κάποιο μέρος στον κόσμο όπου μια δυναστεία από τον καιρό των Σταυροφοριών επιζεί μέσα από τις προσευχές κάποιων γηραιών καλόγερων! Εάν δεν κάνω λάθος, ο Μάρκο έχασε τη ζωή του σε μια μάχη ενάντια στους Οθωμανούς, στη Βοσνία ή την Κροατία, αλλά η τελευταία του επιθυμία ήταν να ταφεί σε τούτο το όρος Σινά του ορθόδοξου κόσμου, και μια βάρκα κατάφερε να μεταφέρει ως εκεί τη σορό του, παρά τη γεμάτη ξέρες θάλασσα της Ανατολής και τις ενέδρες που έστηναν οι τουρκικές γαλέρες. Μια πολύ ωραία ιστορία η οποία μου φέρνει στον νου, δεν ξέρω γιατί, τον τελευταίο διάπλου του βασιλιά Αρθούρου...

»Υπάρχουν ήρωες στη Δύση, μα μοιάζουν να θωρακίζονται στην πανοπλία των αρχών τους όπως οι ιππότες του Μεσαίωνα στο σιδερένιο τους καβούκι: όμως μ' αυτόν τον άγριο Σέρβο, ο ήρωας που έχουμε μπροστά

μας είναι, λες, ολόγυμνος. Οι Τούρκοι, τους οποίους ο Μάρκο καταδίωκε, πρέπει να είχαν την εντύπωση πως έβλεπαν να ορμάει καταπάνω τους μια βελανιδιά που κατεβαίνει απ' τα βουνά. Όπως σας είπα, εκείνο τον καιρό το Μαυροβούνιο ανήκε στο Ισλάμ: οι σέρβικες αντάρτικες ομάδες ήταν πάρα πολύ λίγες για να διεκδικήσουν ξεκάθαρα από τους μεμέτηδες το Τσέρνα Γκόρα, δηλαδή το Μαύρο Βουνό, απ' όπου και πήρε ετούτος ο τόπος το όνομά του. Ο Μάρκο Κράλιεβιτς σύναπτε στη χώρα των απίστων μυστικές σχέσεις με χριστιανούς που δήθεν αλλαξοπίστησαν, με δυσαρεστημένους αξιωματούχους και με πασάδες που κινδύνευαν να πέσουν σε δυσμένεια ή να καταδικαστούν σε θάνατο· ένιωθε πως του ήταν όλο και πιο απαραίτητο να επικοινωνεί με τους συνεργούς του χωρίς μεσάζοντες. Με το μπόι που είχε, όμως, δεν ήταν εύκολο να εισχωρήσει στα χωράφια του εχθρού μασκαρεμένος σε ζητιάνο, τυφλό μουσικό, ή γυναίκα, αν και τούτη η τελευταία μεταμφίεση θα 'ταν μάλλον επικτική λόγω της ομορφιάς του· θα τον αναγνώριζαν όμως από το υπερφυσικό μήκος της σκιάς του. Ούτε λόγος βέβαια να έδενε μια βάρκα σε κάποια απόμερη γωνιά της ακτής: αναρίθμητοι φρουροί, στα πόστα τους πάνω στα βράχια, όρθωναν απέναντι στον Μάρκο, μόνο και άορατο, την πολλαπλή και ακούραστη παρουσία τους. Αλλά εκεί όπου μια βάρκα είναι ορατή, ένας καλός κολυμβητής ξέρει να κρύβεται, και μονάχα τα ψάρια γνωρίζουν τη διαδρομή του στο νερό. Ο Μάρκο γήτευε τα κύματα: κολυμπούσε το ίδιο καλά με τον Οδυσσέα, τον αρχαίο γείτονα

του από την Ιθάκη. Γήτευε και τις γυναίκες όμως: τα δαιδαλώδη μονοπάτια της θάλασσας τον οδηγούσαν συχνά στο Κότορ, στο κατώφλι ενός ξύλινου σπιτιού, εντελώς σκουληκοφαγωμένου, το οποίο στέναζε από την ορμή των κυμάτων· η χήρα του πασά της Σκόδρας περνούσε εκεί τις νύχτες της βλέποντας στα όνειρά της τον Μάρκο, και τα πρωινά της περιμένοντάς τον να γυρίσει. Του άλειφε τότε με λάδι το κορμί, παγωμένο από τα μαλθακά φιλιά της θάλασσας· τον ζέσταινε στο κρεβάτι της, κρυφά από τις υπηρέτριές της· τον διευκόλυne στις νυχτερινές του συναντήσεις με τους κατάσκοπους και τους συνεργούς του. Από τ' άγρια χαράματα, σηκωνόταν και κατέβαινε στην άδεια ακόμη κουζίνα για να του μαγειρέψει τα αγαπημένα του φαγητά. Εκείνος υποχωρούσε μπροστά στα βαριά της στήθη, στις παχιές της γάμπες, στα φρύδια της, που ενώνονταν στα μισά του μετώπου της, στον αχόρταγο και καχύποπτο έρωτα μιας μεσόκοπης γυναίκας· κι έδινε τόπο στην οργή βλέποντάς τη να φτύνει όταν εκείνος γονάτιζε να κάνει τον σταυρό του. Μια νύχτα, την παραμονή της ημέρας όπου ο Μάρκο είχε βάλει στοίχημα να φτάσει ως τη Ραγούζα κολυμπώντας, η χήρα κατέβηκε, ως συνήθως, να του φτιάξει φαγητό. Τα δάκρυα δεν την άφηναν όμως να μαγειρέψει με το ίδιο μεράκι που το έκανε συνήθως· για κακή της τύχη, εκείνη τη μέρα παράφησε το κασικάκι. Ο Μάρκο τα 'χε πει· κι η υπομονή του είχε μείνει στον πάτο της καράφας: την άρπαξε απ' τα μαλλιά, με τα δάχτυλα πασαλειμμένα σάλτσες, και της έβαλε τις φωνές:

»“Σκρόφα, βάλθηκες να με κάνεις να φάω γριά κατσίκα εκατό χρονών;”.

»“Μια χαρά ζωντανό ήταν” του απάντησε η χήρα. “Και το πιο μικρό απ’ όλα στο κοπάδι”.

»“Ήταν σκληρό σαν τη γέριχη σάρκα σου κι είχε την ίδια καταραμένη μπόχα” της είπε ο πιωμένος νεαρός. “Που να καείς κι εσύ σαν κι αυτό στην Κόλαση!”

»Και με μια κλοτσιά ξαπόστειλε το πιάτο με το ψητό από το ορθάνοιχτο παράθυρο που έβλεπε στη θάλασσα.

»Η χήρα έπλυνε σιωπηλή το πάτωμα που είχε λερωθεί με λίπος, καθώς και το πρόσωπό της που είχε πρηστεί από το κλάμα. Δεν έδειξε ούτε λιγότερο τρυφερή, ούτε λιγότερο θερμή απ’ ό,τι χθες· και τα χαράματα, την ώρα που ο βοριάς άρχισε να φυσάει οργισμένα και να κάνει τα κύματα του κόλπου να επαναστατούν, με τρόπο συμβούλεψε τον Μάρκο να αναβάλει για αργότερα την αναχώρησή του. Εκείνος συναίνεσε και τις καυτές ώρες της μέρας ξανάπεσε στο κρεβάτι να κοιμηθεί για μεσημέρι. Όταν ξύπνησε, και καθώς τεντωνόταν νωχελικά μπροστά στα παράθυρα, κρυμμένος απ’ τα βλέμματα των περαστικών πίσω από περίτεχνες γρίλιες, είδε να αστράφτουν οι χατζάρες: μια ομάδα από Τούρκους στρατιώτες περικύκλωνε το σπίτι κι έφραζε όλες τις εξόδους. Ο Μάρκο έτρεξε στο μπαλκόνι που κρεμόταν πολύ ψηλά πάνω απ’ τη θάλασσα. Τα ορμητικά κύματα έσκαγαν με πάταγο πάνω στα βράχια, με βρόντο, σαν κεραυνοί. Ο Μάρκο πέταξε βιαστικά από πάνω του την πουκαμίσια του και βού-

τηξε με το κεφάλι σε τούτη τη θαλασσοταραχή που κανένα πλεύσιμο δε θα τολμούσε να αφηγήσει. Βουνά πέρασαν από κάτω του· κι εκείνος πέρασε κάτω από βουνά. Οι στρατιώτες, υπό την καθοδήγηση της χήρας, όργωσαν όλο το σπίτι χωρίς να βρουν ίχνος από τον γίγαντα, που είχε γίνει άφαντος· βλέποντας όμως την πουκαμίσια βιαστικά πεταμένη στο πάτωμα και τις στραπατσαρισμένες γρίλιες, κατάλαβαν τι είχε πραγματικά συμβεί· ξεχύθηκαν στην ακτή, ουρλιάζοντας από αγανάκτηση και τρομάρα. Έκαναν ένα βήμα πίσω άθελά τους κάθε φορά που ένα κύμα πιο μανιασμένο απ' τα άλλα έσκαγε στα πόδια τους· και τα ξεσπάσματα του ανέμου ακούγονταν σαν το γέλιο του Μάρκο, ο αυθάδικος αφρός των κυμάτων ήταν σαν να τους έφτυνε κατάμουτρα. Για δυο ώρες, ο Μάρκο κολυμπούσε δίχως να καταφέρει να προχωρήσει ούτε οργιά· οι εχθροί του έβαζαν στόχο το κεφάλι του, αλλά ο άνεμος έβγαζε τα δόρατά τους από την πορεία τους· ο Μάρκο χανόταν κι έπειτα επανεμφανιζόταν, πάντα κάτω από την ίδια πρασινωπή φουσκοθαλασσιά. Τέλος, η χήρα έδεσε γερά το σάλι της στο μακρύ και ελαστικό ζωνάρι ενός Αλβανού· ένας επιδέξιος ψαράς, ειδικός στο ψάρεμα του τόνου, κατόρθωσε να παγιδεύσει τον Μάρκο με τούτο το λάσο από μετάξι και ο μισοπνιγμένος κολυμβητής αφέθηκε να τον σύρουν έξω στην ακτή. Στις κυνηγετικές του εξορμήσεις στα βουνά της πατρίδας του, ο Μάρκο είχε δει συχνά τα ζώα να παριστάνουν πως είναι πεθαμένα για να μην τα αποτελειώσει ο κυνηγός· το ένστικτό του τον ώθησε να μιμηθεί το τέχνασμά τους:

ο νεαρός άντρας με το κατάχλωμο πρόσωπο που οι Τούρκοι έβγαλαν έξω στα παράλια ήταν άκαμπτος και παγωμένος σαν πτώμα τριών ημερών· τα μαλλιά του, βρόμικα απ' τον αφρό, είχαν κολλήσει στους βαθουλωμένους του κροτάφους· τα μάτια του, ακίνητα, δεν αντανakλούσαν πια την απεραντοσύνη του ουρανού και της νύχτας που έπεφτε· τα χείλη του, γεμάτα απ' την αλμύρα της θάλασσας, ήταν σφαιλιστά πάνω στα σφιγμένα του σαγόνια· και το γεροδεμένο στέρνο του δεν άφηνε τους χτύπους της καρδιάς του ν' ακουστούν. Οι προύχοντες του χωριού έσκυψαν προς το μέρος του, με τις μακριές τους γενειάδες να του γαργαλάνε το πρόσωπο, κι ύστερα, ανασηκώνοντας όλοι μαζί τα κεφάλια, αναφώνησαν ομόφωνα:

»“Μα τον Αλλάχ! Τα κακάρωσε σαν βρομιάρης ποντικός, φόφησε σαν το σκυλί! Ας τον ξαναρίξουμε στη θάλασσα, που ξεπλένει όλες τις ακαθαρσίες, για να μη μαγαρίσει με το κουφάρι του τα χώματά μας”.

»Όμως η κακιά χήρα έβαλε τα κλάματα κι έπειτα τα γέλια:

»“Δε φτάνει μια φουρτούνα για να πνίξει τον Μάρκο, ούτε ένα σκονίσι περασμένο στον λαιμό του για να τον στραγγαλίσει” είπε. “Μην τον βλέπετε έτσι, δεν είναι πεθαμένος. Αν τον ξαναρίξετε στη θάλασσα, θα γητέψει τα κύματα, όπως γήτεψε κι εμένα την άμοιρη, κι αυτά θα τον πάνε πίσω στον τόπο του. Φέρτε καρφιά και σφυρί και σταυρώστε το το παλιόσκυλο, όπως σταυρώσανε τον θεό του, που δεν πρόκειται να κατέβει ως εδώ να τον σώσει, και τότε θα δείτε πώς τα γόνατά του

θα λυγίσουν απ' τον πόνο και πώς τα καταραμένα του τα χείλη θ' αρχίσουν να ξερνάνε κραυγές”.

»Οι δῆμιοι πήγαν κι έφεραν καρφιά και σφυρί από τον πάγκο ενός καλαφάτη και τρύπησαν απ' άκρη σ' άκρη τα χέρια και τα πόδια του νεαρού Σέρβου. Όμως το κορμί του μάρτυρα παρέμενε άψυχο· ούτε τρεμόπαιγμα δε φάνηκε στο πρόσωπό του, που έδειχνε να μη νιώθει τίποτε, κι ακόμη και το αίμα του έσταζε από την πληγιασμένη του σάρκα με στάλες αργές και λιγυστές, καθότι ο Μάρκο μπορούσε να κουμαντάρει τις φλέβες του, όπως και την καρδιά του. Και τότε ο πρεσβύτερος από τους προύχοντες πέταξε μακριά του το σφυρί και αναφώνησε σαν να μοιρολογούσε:

»“Ο Αλλάχ να μας συγχωρέσει που προσπαθήσαμε να σταυρώσουμε έναν πεθαμένο! Ας δέσουμε μια βαριά πέτρα στον λαιμό του κουφαριού του, έτσι ώστε η άβυσσος να θάψει το σφάλμα μας κι η θάλασσα να μη μας το ξαναστείλει πίσω”.

»“Χρειάζονται πάνω από χίλια καρφιά κι εκατό σφυριά για να σταυρώσετε τον Μάρκο Κράλιεβιτς” είπε η κακόψυχη χήρα. “Φέρτε κάρβουνα αναμμένα και βάλτε τα πάνω στο στέρνο του, και θα δείτε πώς θα κουλουριαστεί απ' τον πόνο, σαν μεγάλο, γυμνό σκουλήκι”.

»Οι δῆμιοι έφεραν αναμμένα κάρβουνα από την κάμινο ενός καλαφάτη και χάραξαν έναν πλατύ κύκλο στο στήθος του κολυμβητή, παγωμένου απ' τη θάλασσα. Τα κάρβουνα κάηκαν κι έπειτα έσβησαν κι έγιναν μαύρα, σαν κόκκινα τριαντάφυλλα που μαραίνονται. Η φωτιά χάραξε πάνω στο στήθος του Μάρκο έναν με-

γάλο κρίκο από κάρβουνο, όμοιο με τα στρογγυλά χνά-
ρια που αφήνουν στο χορτάρι οι χοροί των μάγων, όμως
ο νεαρός άντρας ούτε στέναξε, ούτε κούνησε ένα του
βλέφαρο.

»“Αλλάχ!” είπαν οι δήμιοι. “Αμαρτήσαμε, διότι μό-
νο ο Θεός έχει το δικαίωμα να βασανίζει νεκρούς. Τα
ανίψια και τα ξαδέρφια του θα ’ρθουν να μας ζητήσουν
τον λόγο γι’ αυτή την ιεροσυλία. Ας τον σαβανώσουμε
λοιπόν μ’ ένα σακί μισογεμάτο με μεγάλες πέτρες, έτσι
ώστε κι η ίδια η θάλασσα ακόμα να μη μάθει σε ποιον
ανήκει το πτώμα που της δίνουμε να καταπιεί”.

»“Αχ, κακομοίρηδες!” έκανε η χήρα. “Θα ξεσκίσει
με τα χέρια το σακί και θα πετάξει από μέσα όλες τις
πέτρες. Πηγαίνετε καλύτερα να φέρετε τις κοπέλες του
χωριού και να τις βάλετε να χορέψουν γύρω γύρω, πά-
νω στην άμμο – και τότε θα δούμε αν ο έρωτας τον
τυραννάει ακόμα”.

»Φώναξαν όλες τις κοπέλες, που έβαλαν τα γιορτι-
νά τους, έφεραν μαζί τους ταμπούρλα και φλογέρες
και πιάστηκαν χέρι χέρι για να χορέψουν γύρω από
τον πεθαμένο. Η όμορφότερη απ’ όλες, μ’ ένα κόκκινο
μαντίλι στο χέρι, έσερνε τον χορό. Το μαυρομάλλικο
κεφάλι της κι ο κατάσπρος λαιμός της την έκαναν να
παραβγαίνει σε μπόι τις υπόλοιπες· έμοιαζε με ζαρ-
κάδι που χοροπηδά, με γεράκι που πετάει. Ο Μάρκο,
ακίνητος, άφηνε να τον αγγίζουν τα γυμνά πόδια, όμως
η καρδιά του βάλλθηκε να χτυπάει όλο και πιο δυνατά
και άτσαλα απ’ την ταραχή, τόσο δυνατά μάλιστα, που
φοβήθηκε πως όλοι οι παρευρισκόμενοι στο τέλος θα

την άκουγαν· κι άθελά του, ένα χαμόγελο ευτυχίας, επώδυνο σχεδόν, σχηματίστηκε στα χείλη του, που τρεμόπαιζαν σαν να 'ταν έτοιμα να δώσουν ένα φιλί. Χάρη στο σκοτάδι του δειλινού που έπεφτε αργά, οι δήμιοι κι η χήρα δεν είχαν ακόμη αντιληφθεί αυτό το σημάδι ζωής, όμως τα καθάρια μάτια της Αϊσέ δεν έφευγαν στιγμή απ' το πρόσωπο του νέου, που το 'βρισκε πανέμορφο. Ξαφνικά, άφησε να πέσει κάτω το κόκκινο μαντίλι της για να κρύψει το χαμόγελο που είδε στα χείλη του και είπε στους άλλους, με φωνή όλο περηφάνια:

»“Μου φαίνεται άπρεπο να χορεύω έτσι μπροστά στο ακάλυπτο πρόσωπο ενός νεκρού χριστιανού, γι' αυτό θέλησα να του σκεπάσω τα χείλη, που η θέα τους και μόνο μου προκαλεί φρίκη”.

»Συνέχισε όμως τον χορό, για να αποσπά την προσοχή των δημίων μέχρις ότου φτάσει η ώρα της προσευχής, όπου θα 'πρεπε αναγκαστικά να εγκαταλείψουν την ακτή. Τέλος, μια φωνή ακούστηκε δυνατά, ψηλά από έναν μιναρέ, πως είχε έρθει η ώρα να λατρέψουν τον Θεό. Οι άντρες κατευθύνθηκαν προς το μικρό άγαρο και βάρβαρο τζαμί· οι κοπέλες, κουρασμένες, πήραν στη σειρά τον δρόμο για την πόλη σέρνοντας τα πασούμια τους· η Αϊσέ ακολούθησε κι αυτή, γυρνώντας κάθε τόσο το κεφάλι προς τα πίσω· μονάχα η χήρα, καχύποπτη, έμεινε εκεί να προσέχει τον ψευτοπεθαμένο. Ξάφνου ο Μάρκο σηκώθηκε· με το δεξί του χέρι έβγαλε το καρφί απ' το αριστερό, άρπαξε τη χήρα απ' τα κόκκινα μαλλιά της και της το έμπηξε στον λαιμό·

κι έπειτα, βγάζοντας με το αριστερό του χέρι το καρφί από το δεξί, της το έμπηξε στο μέτωπο. Κι έπειτα τράβηξε με μανία τα δυο πέτρινα αγκάθια με τα οποία του είχαν τρυπήσει τα πόδια και μ' αυτά της έβγαλε τα μάτια. Όταν οι δήμιοι γύρισαν, βρήκαν στην ακτή το κουλουριασμένο πτώμα μιας γριάς γυναίκας αντί για το γυμνό κορμί του ήρωα. Η καταιγίδα είχε κοπάσει· όμως οι βάρκες, ασθμαίνοντας, μάταια ρίχτηκαν στο κυνήγι του κολυμβητή, που τον είχαν, λες, καταπιεί τα κύματα. Εννοείται βέβαια πως ο Μάρκο κατάφερε να λυτερώσει τον τόπο του από τα χέρια των κατακτητών και πως έκλεψε την ομορφονιά που είχε ξυπνήσει το χαμόγελο στα χείλη του, όμως αυτό που με συγκινεί δεν είναι ούτε η δόξα του, ούτε η ευτυχία τους, αλλά αυτός ο εξαιρετος ευφημισμός, αυτό το χαμόγελο στα χείλη κάποιου που τον υποβάλλουν σε βασανιστήρια και για τον οποίο ο πόθος είναι το πιο γλυκό απ' όλα τα μαρτύρια. Κοιτάξτε: νυχτώνει· μπορούμε σχεδόν να φανταστούμε στην ακτή του Κότορ τη μικρή ομάδα των δημίων να εκτελεί το έργο της υπό το αμυδρό φως των αναμμένων κάρβουνων, την κοπέλα να χορεύει και τον νεαρό άντρα να μην μπορεί ν' αντισταθεί στην ομορφιά της».

«Παράξενη ιστορία» είπε ο αρχαιολόγος. «Όμως η εκδοχή που μας διηγηθήκατε είναι μάλλον πρόσφατη. Πρέπει να υπάρχει και κάποια άλλη, παλαιότερη. Θα πάρω τις πληροφορίες μου».

«Κακώς θα κάνετε» είπε ο μηχανικός. «Εγώ σας την αφηγήθηκα έτσι όπως την άκουσα από τους κατοίκους

του χωριού όπου πέρασα τον προηγούμενο χειμώνα, ασχολούμενος με το άνοιγμα μιας σήραγγας για το Όριεντ Εξπρές. Δε θέλω να πω κάτι κακό για τους δικούς σας Έλληνες ήρωες, κύριε Λουκιάδη: κλείνονταν στα αντίσκηνά τους από αγανάκτηση· ούρλιαζαν από οδύνη για τους χαμένους φίλους τους· έσερναν από τα πόδια τα πτώματα των εχθρών τους κάνοντας τον γύρο των πόλεων που καταλάμβαναν, όμως, πιστέψτε με, από την *Ιλιάδα* λείπει ένα χαμόγελο του Αχιλλέα».